

КРИТИКА

Чис. 9-10, 2017

Міжнародний центр вивчення та історії

Ганна Веселовська, Андреас Умланд,
Костянтин Федоренко

Віртуальна географія

Світлана Матвієнко, Даріуш Толчик

Гримаси великих даних

Олександр Боронь, Катерина Яковленко

Пам'ять. Вибране

СВІТОВА ГІБРИДНА ВІЙНА: УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТ

За загальною редакцією
Володимира Горбуліна
Київ: НISD, 2017

Книжка представляє результати дослідження феномену гібридної війни Росії проти України, що його здійснили аналітики Національного інституту стратегічних досліджень. Основна теза полягає в тому, що в ситуації нового гібридного устрою ми мусимо навчитися реагувати на його виклики. Світову гібридну війну означено як новітнє глобальне міжнародне протистояння, що виникає в умовах сучасного геополітичного устрою і проявляється як боротьба за панування і впливи, що її ведуть держави, їх коаліції та позадержавні актори. Одним із її фронтів є український.

Гібридні загрози та конфлікти сьогодні є чи не найбільшим викликом для міжнародного безпекового доквілля, яке переживає системну кризу. Новий світопорядок формується з огляду на дії Росії, яка методами гібридної війни прагне відновити у світі ситуацію періоду «холодної війни», щоб посісти звичне для себе геополітичне місце. Однак, як наголошує у передмові редактор книжки Володимир Горбулін, унаслідок російської агресії в Україні та неадекватної реакції Заходу на неї формується радше новий світовий «світо (без) порядок». Цю нову реальність не можна екстраполувати на реальність минулого. Саме тому Росія з її неефективними економікою і державним управлінням, застарілим лексиконом для ідеологічного опису та ціннісного осмислення реальності не знайде в новому гібридному світі свого місця. Загалом стратегічну загрозу для України Горбулін убачає в тому, чи зможемо ми зрозуміти гібридний світ, його закони та закономірності. Прагнення досягнути розуміння дасть Україні можливість не лише тримати фронт гібридної війни, а й закласти нову систему координат для існування в такому світі.

Книжка починається зі спроби Галини Яворської та Олексія Іжака визначити феномен гібридної війни. На їхню думку, це поняття є найпридатнішим для означення дій Росії, яка намагається досягнути власної політичної мети і застосовує для цього мілітарні, квазімілітарні, інформаційні, дипломатичні, економічні засоби, а також ядерне шантажування. Автори

наголошують, що гібридна війна не є поверненням до «Холодної війни», а радше заступає її. Роки війни в Україні продемонстрували динаміку гібридної війни в методах нападу та способах захисту й опору агресії. Також у першому розділі визначено два модулі існування гібридної війни: фізична дійсність і дискурсивний конструкт.

Другий розділ авторства Бориса Парахонського присвячено аналізу співвідношення гібридної реальності і світового порядку. Тут розглянуто передумови ведення гібридної війни: формування найширшого соціально-інформаційного і культурного простору як потужного механізму моделювання реальності (що здійснюється за правилом: реальним є те, що в належний спосіб подано й оцінено, а справжні факти відкидають і замочують; відбувається своєрідне конструювання уявної псевдорéalності); суперечлива позиція ліберально-демократичних сил Заходу та їхня неспроможність чи нездатність розпізнавати масштаби реальних загроз, відсутність надійної та ефективної системи міжнародної безпеки. Крім того, Парахонський звертає увагу на можливість подати гібридну війну як конфлікт ціннісних моделей порядку, а також на розуміння сучасного стану у світі як зміни парадигм стратегічного мислення.

Третій розділ за редакцією Василя Яблонського присвячено аналізу таких сфер гібридної війни, як радикалізація (екстремізм, сепаратизм, тероризм); світова криза демократії (вона не має пасіонарних і креативних провідників і не надіає на створення нових політичних рухів); глобалізація економіки (з одного боку, вона зміцнює співпрацю між країнами, але з другого — створює нові можливості і канали просування мети гібридної війни); боротьба за європейський енергетичний ринок; змагання за панування на світовому, міжконтинентальному та регіональному напрямках руху вантажопотоків; інформаційно-комунікативна сфера (використання глобального інформаційного простору, до чого вдається російська пропагандистська машина).

У другій частині книжки, розділі якої підготовлено за редакцією Максима Розумного, гібридну війну розглянуто як породження російської геополітики. Розділ «Стратегія імперського реваншу» присвячено аналізу політичної системи Росії, реконструкції імперської ідентичності і відродженню великодержавних амбіцій, а також використанню інструментів інформаційної війни для імперського реваншу (наприклад, тут простежено «еволюцію» російських медій — переходу від концепції інформування до «інформаційного супроводу влади», а на завершальних етапах — до пропаганди). В останньому розділі цієї частини розглянуто геополітичний виклик Росії світові. Зауважується, що російська влада обрала шлях відновлення панування в територіальних межах ЄСРП та подальшого розширення впливу на територію колишньої Організації Варшавського договору. Цьому сприяє незбалансована багатополарна

система, в якій присутні кілька світових потуг і держав, що претендують на регіональну гегемонію. Ця система є найнебезпечнішою конфігурацією сил і несе найвищий ризик воєнного зіткнення.

Наступні три частини видання (редакторами окремих розділів є Олександр Ляшенко, Костянтин Кононенко, Олександр Власюк, Валентин Горюченко) присвячено безпосередньо «українському фронтові» гібридної війни з Росією. Зокрема, тут детально розглянуто передумови агресії Росії проти України. Це не лише суспільно-політична криза 2013–2014 років, а й низка чинників, прояви яких спостерігалися в попередні роки у внутрішній політиці Росії та України (наприклад, формування фактичної демократії і тяжіння до надмірної централізації влади). Придатним ґрунтом для розгортання гібридної війни в Україні стали несформованість ідеї міжрегіональної консолідації, слабка національна ідентичність, криза соціальної моделі українського суспільства. Негативну роль зіграли також декларативність безпекової політики, системна деградація державних інститутів, економічна, фінансова й транзитна залежність. Нарешті, автори наголошують, що Україна не оцінила адекватно значення «м'якої сили»: її зовнішня політика в попередні роки характеризувалася стратегічною дезорієнтованістю, культурну дипломатію не було залучено до створення іміджу держави, а інформаційний простір має низку хронічних та системних проблем.

У наступному розділі визначено особливості гібридної війни Росії проти України в гуманітарній, політичній та економічній сферах, а також на прикладі діяльності російських спецслужб і дипломатичного прикриття гібридної агресії. Водночас у книжці розглянуто й українські перемоги у гібридній війні. Російська агресія зніщила формування в Україні нової якості сектору безпеки та оборони, появу ефективних у гібридній війні неурядових складників сил оборони (добровольчого і волонтерського рухів), відновлення оборонної промисловості, економічних трансформацій, здійснення кроків до енергетичної незалежності, заходи проти соціальних інструментів зовнішнього впливу. В останній частині книжки під редакцією Костянтина Кононенка проаналізовано реакцію світу на агресію Росії в Україні й наслідки цієї гібридної війни для світового порядку та системи безпеки.

Важливо зазначити, що у висновках подано не лише узагальнення характеристик і загроз гібридної війни, а й рекомендації для протистояння агресії у політичній, дипломатичній, оборонній, економічній, фінансовій та культурній сферах. Автори переконані, що головним наслідком трирічної боротьби з російською гібридною агресією стало те, що Україна довела свою спроможність як держави, здатної захистити суверенітет і політичну суб'єктність. Ті політичні мети нашого гібридного протистояння, досягнуто і не буде досягнуто, проте боротьба з сором мусить тривати.